

ՎԵՆԵԼՅԱՆ

ԲԱՍՄԱԽԻՉ

ԵԱԲԱԹԱԹԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԱԲԱԿԱՆ

367 ՏԱՐԻ

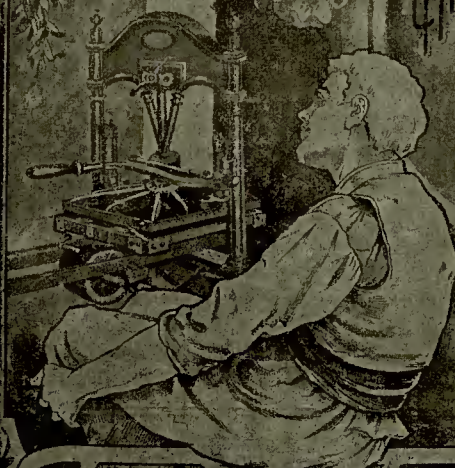
1906

28 ՅՈՒՆԻՍ. ԹԻԻ 23

ԽՐԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ

Ա. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ԻԶՄԻՐ

AMERICAN GAS SYSTEM

AMERICAN GAS SYSTEM

ԲՈՎ ԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ն. Հ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ	Իրարու Օգնել	651
ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ	Ասեղի Մը Ողեսակակը	658
Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ	Գիշերուան Ճամբարը	664
ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ	Հիւսիսային Ֆրանսան	664
Ա. Մ. ՍԵՒԵԱՆ	Հալէպի Հայ Գաղութին Անց. եւ Ներ.	668
Յ. ԱԼՓԻԱՐ	Ինչպէս Կըլլան	670
Ե. ԹՈԳԱԹԼԵԱՆ	Սամսոնի Եկեղեցւոյ Շուրջ	671
	Լրաքաղ	674

ԵՂԲԱՐՔ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Անցեալ Երկուշաբթի Յունիս 26է փախալրած են իրենց ԴԵՐՁԱ-
ԿԱՏՈՒՆԸ Պրանկաց թաղ Եւստոփի Ֆերիանէն թիւ 10, Պօն Խարշի
դիմացը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Հայէպ. — Մ. Բ. — Հաճեցէք տեղւոյդ մեր Մեծ. Գործակալին հետ
կարգադրելու Մեզի գրելն տեղւոյդ է, ձեզի հետ չհամա-
ձայնելու պատճառ մը չունինք՝ միշտ մեր գործակալի
միջոցաւ:

ԳՈՒՐՈՒՀԱՅ. — Լ. Խ. Խ. — Ձեր թերթերը կանոնաւորապէս կ'յանձ-
նուին թղթատան թիւ 1-11 յիշ ծրարով արուած է
Մարտ 7ին Գշ. որ թղթատան Եթէ չէք ստացած յանդան-
քը մերը չէ, ինչպէս նմանօրինակ պարագաներու մէջ, այլ
թղթատան:

ՈՒՐՓԱ. — Գ. Մ. — Կասկած մը ունեցանք թէ կանոնաւորապէս չէք
ստանար մեր թերթերը որովհետեւ Ձեր 25րդ թերթը ետ
եկաւ մեզի թղթատունէն Ուրֆան՝ Ուրլա կարգացուած
ըլլալուն համար: Հաճեցէք մեզի իմացնել թէ պակաս
թիւեր ունեցած էք:

ԱՆՔԱՐԱԳԱՐ. — Ստեփան էֆ. Ստեփանեան. — Դեռ չսպասեցանք ձեր
առարկութիւնները՝ մեզի ունեցած եւ վճարելու խոստա-
ցած ձեր պարտքը գոցելու համար: Հետաքրքիր ենք ձեր
նոր պատճառարանութիւնները լսելու: Այսքան հանդար-
տութեամբ եւ խղճի անդորրութեամբ չէինք կրնար երե-
ւակայել թէ պիտի չուզէիք վճարել ձեր գրպանած քա-
ժանորդագիւնները: Մեր եռամեայ համբերութեան վրայ
կ'իսնդաք, չէ՞:

ՏԽԱՐԱԿԵՐ. — Պ. Վ. Տ. Գ. — Ձեր վերջնական կարգադրութեան
կապասերք:

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

ՏՕՔ. Մ. ԹԻԻԼՊԷՆՏՃԵԱՆ

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

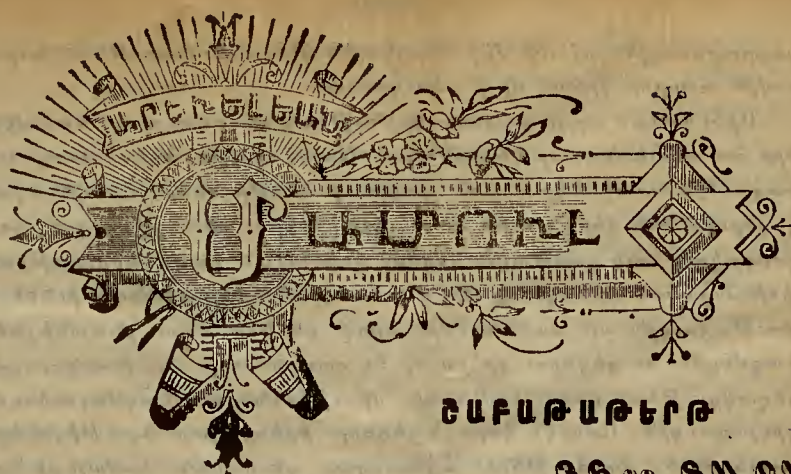
ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԸ

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

ԹԷՈՂԻԿ

ՏԻԿ. Վ. ՄԱՍԵՀԵԱՆ

Հ. Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԵԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՅԵՐՈ ՅԱՐԹ

28 ՅՈՒՆԻՍ 1906

ԹԻԻ 27

ԻՐԱՐՈՒ ՕԳՆԵԼ

ԲԱՐԵՇՐՁՈՒԹԵԱՆ ՍԱՏԱՐ ՄԸ (*)

Ն ե Ղ ի Ն Ա Ն Ը մարդկային սեռի վիճակն ալ ուսու մնասիրելով կ'ցուցնէ որ իրարու օգնելու օրէնքը կատարելապէս համաձայն է այդ սեռի բնութեան ալ ինչպէս անասուններուն: Մարդու տկարութիւնը կ'նարկադրէ զինք իրարու օգնութեան դիմելու եւ Հոպպս սխալած է հաստատելով թէ՝ բնական վիճակը չէ այլ ինչ, բայց միայն տեւական պայքար:

Այսօր ապացուցուած է որ մարդկութիւնը կզգիացեալ պզտիկ ընտանիքներու ձևին տակ չէ սկսած ընդհակառակը նախ բարձրագոյն կարգի կաթնասուններու պէս ցեղային միութիւններով ապրած է, գրոհներու կամ առհմերու կազմակերպութիւնը վերջէն տեղի ունեցած է, վերջապէս Հեղինակը զիտութենէ փոխառեալ բազմաթիւ իրողութիւններով կապացուցանէ թէ նախնական մարդը ընկերակեաց էր

Իսկապէս իրականութեան աւելի բարձր շրջանին հասնելով երբ պատմութեան մէջ յիշուածները նկատողութեան տառնուին, կրօն Հեղինակը, հոն դրի առնուած կոիւններն ու պայքարները թէեւ առաջին ակնարկով մարդու օ միտքը կ'շփոթեն, բայց երբ անոնք ալ մօտէն քննուին, ինչպէս կ'ընեն արդի պատմաբանները, նոյն իսկ

(*) Տե՛ս Թիւ 25, էջ 603:

բարբարոսային շրջանի մէջ մարդկային կենցաղավարութեան բոլորովին տարբեր վիճակ մը ի տես կուգայ:

Արեւմտեան արդի քաղաքակրթութեան սկզբնաւորութեան մէջ, երբ հաւանականաբար կեդրոնական Ասիոյ մինչեւ հիմա տեւող չորացումէն առաջ եկած մեծ գաղթականութիւնները Հոովմէական կայսրութեան վերջ տուին, Հոովմայեցիներու հետ չփութող եւ հաղորդակցող այդ գաղթային ցեղերը ընկերային կազմակերպութեան փոխանցական վիճակի մը մէջ կ'գտնուէին: Գաղթականութիւնները փութացուցին այն բաժանումը, որով ցեղերը զատ ընտանիքներ կազմեցին: Եւ ցեղերու ցրումը եւ օտարներու հետ խառնուումը ցեղակցութեան վրայ հիմնուած միութիւններու կազմալուծումը զիւրացուցին: Ամենէն կորովի ցեղերը իրենց յարաձգութիւնները պահեցին եւ փորձութենէ ազատեցան զիւրական համայնքի նոր կազմակերպութիւնով մը, որ զիրենք յետագայ տաան եւ հինգ դարերու մէջ եւ թերեւս աւելի պահեց: Այսօր ամէն տեղ, ինչպէս Հնդկաստանի, Մոնկոլիոյ, Ափրիկէի, Ամերիկայի, նոյն եւ Սկանտինաւիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ մէջ գիւղական համախմբումներ գոյութիւն ունին, չկայ մարդկային ցեղ մը, որ իր գիւղական համայնքի շրջանը ունեցած չըլլայ:

Հեղինակը այս տեղեկութիւնները տալէ վերջը կ'սկսի գիւղական համայնքի կատարած դերին վրայ տեսութիւններ պարզել Այդ գիւղախմբականները, որք ընկերակցութիւն մը կ'ներկայացնէին, իրենց միութիւնը կապահովէր իւրաքանչիւրին հողային արդար բաժին մը, երկիրը հասարակօրէն մշակելու, անիրաւութեան դէմ իրենք զիրենք փոխադարձաբար պաշտպանելու, մտաւորական եւ բարոյական գաղափարները զարգացնելու համար:

Այս կերպով երկրագործութիւնն ու տնային արուեստագիտութիւնները զարգացան, եւ արդարութեան ըմբռնումը, որ իրենց մէջ վրէժխնդրութեան գաղափարէն ծագում առած էր, հիմնուեցաւ այն սկզբան վրայ, որով եղած անիրաւութիւնը հատուցում կ'ստանար, եւ հաստատուեցան ինչ ինչ սովորութիւններ արգելելու համար ամբոխի իրաւունքին դէմ ըլլալիք բռնաբարումը, զոր կրնար ընել աւելի հարստութիւն գիղոց փոքրամասնութիւնը:

Միջին դարու ոստանն (cité) ալ փոխալարձ օգնութեան ուրիշ օրինակ մը կընծայէ, բարբարոսները կռուասէր մարդեր չէին, ինչպէս զանոնք շատ սուղամ կ'ներկայացնեն, ընդհակառակը հանդարտաբար չէին անոնք եւ երկրագործութիւնը կ'սիրէին: Նոյն իսկ զիրենք պաշտպանելու հողը յանձնած էին զինուորական դասերու որոնք ռազմավարական արուեստը մասնագիտութիւն մը ըրած էին: Այս վերջինները միայն հետզհետէ իրենց ոյժը շարաշար գործածելով անաշխները պաշտպանելու տեղ իրենց ծառայութեան տակ ընկճել սկսան: Այդ ստրկութեան սաստկութիւնը հարկադրեց նը-

ւածեալները որ աշխատին ապաստանութեան տեղեր վնասելու, ուր որ քաղաքի մը պարիսպները ապահովութիւն կ'ընծայէին, մարդիկ հոն երգումներով միանալով եղբայրութիւններ կազմեցին. եւ ատով Եւրոպայի կերպարանքը փոխեցին:

Այն ատեն էր որ միջին դարու հոյակապ շէնքերը կառուցուեցան եւ արուստները ծաղկեցան, դրաղումներու տեսակները շատ նաւով եւ հեռաւոր երկրներու հետ եղած առուտուրը ընդարձակուելով մարդիկ ուրիշ ձեւի տակ արհեստաւորական եւ վաճառականական միութիւններ եւ ընկերութիւններ (guilds) հաստատուեցաւ զգացին:

Երբ այդ հաստատութիւններու շարժառիթները, գործածած միջոցներն եւ ունեցած նպատակները ուսումնասիրուին, ակներեւ պիտի տեսնուի որ ատոնք առաջացումներ էին կիրառութեան այն սկզբունքներուն, որոնք իրարու ձեռնադրելու մասին ազդեցին ցեղերու եւ գիւղական համախմբումներու վրայ:

Յիշեալ արհեստաւորական եւ առեւտրական միութիւններու անդամները պարտաւոր էին իրարու հետ իրր եղբայր վարուելու եւ իրենց մէջ ծագած վեճերը աւագներու (pairs) քննութեան եւ որոշման ենթարկելու, այս կարգի ընկերակցութիւններու անդամները եւ գիւղախմբային անհատները վերջէն ոստաններու մէջ միացան եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը իր սահմանեալ օրէնքն ունէր, այս կերպով միջնադարեան ոստանը մասնաւորապէս արտադրելու եւ սպասելու կարգադրութեան նախախորձ մ'եղաւ: Եւ իւր ետքը երբ արուեստանոցի տիրոջ հաշիւին աշխատելու սովորութիւնը մոտ գտաւ, գործաւորը լաւ կ'վճարուէր, եւ աշխատութեան ժամերը աւելի նուազ էին քան թէ հիմա, օրուան մէջ ութը ժամէ աւելի աշխատիլ շատ քիչ անգամ կ'տեսնուէր:

Քաղաքները, նոյն իսկ գիւղերը առտնապետներու ղեկավարութիւն ներուէն եւ փառասիրութեան գէժ կենալու համար խաղաղասէր նպատակներով միութիւններ կազմեցին, առեւտրական դաշնադրութիւններ ունեցան, տարազագործութեան եւ զինքի տակապնէրու տարողութեան եւ ի վրայ կանոններ, դրին, եւ այդ կազմակերպութիւնները առաջընթացներ եղան առեւտրական դաշնակցութիւններու, օրինակի համար Հոլանտական, Հիւսիսային գերմանական վաճառակցութիւններու, աւելի ետքը ոստանները իսկան, որովհետեւ օգիտութեամբ իրարու վրայ նախանձելով կուրցան, եւ ատով փոխադարձ օգնութեան սկզբունքը չ'կրցան լիովին գնահատել:

Այս պարագան տեղի տուաւ կեդրոնացումի վրայ հիմնուած մեծ վարչութիւններու, որով գրեթէ վերջ գտան յիշեալ հաստատութիւնները, ուր փոխադարձ օգնութեան միտք մը որոշակի կերպով կարտադրուէր, գիւղախումբերը արհեստաւորներու եւ վաճառականներու միութիւնները կ'որոնցուցին քիչ որ իրենց յատկացուած

էր, քաղաքացիներու մէջ որոշ գասակարգերու գոյութիւնը դադարեցաւ, գիտուններէ ոմանք ալ սկսան իւրաքանչիւր անհատի կողմէ ամբողջութեան դէմ պայքար մղելու սկզբունքը քարոզել, տնտեսաւ գէտներն ալ ճարտարագործութեան առաջգիմութիւնը այդ սկըզբունքին վերագրեցին. բայց հակառակ այս ամէնուն իրարու օգնելու զգացումը դեռ կայուն կ'մնայ եւ կարաւ փայլի բազմաթիւ հաստատութիւններու մէջ:

Ինչպէս Հեղինակը կ'նկարագրէ գիւղական համախումբերը շնչելու համար շատ ճիգեր թափուեցան, բայց դարձեալ ամէն տեղ աւստեց հեաքերը կ'տեսնուին, շատ տեղեր իրարու օգնելու համար ընդունուած ինչ ինչ սովորութիւններ, օրինակի համար տուններու կառուցում, հունձքերու համբարում եւ իրենց տեւական հանգամանքը կորսնցուցած չեն, երկրագործական սինակիութիւններն ու գիւղացիներու եւ ագարագատէրերու ընկերութիւնները իրարու օգնելու համար կազմուած են. կան տեղեր ուր նոյն իսկ վերջի քառորդ դարու միջոցին գիւղային համայնքը պաշտպանելու համար մեծ ջանքեր ի գործ դրուելէ վատ գիւղացի հողատէրեր իրենց անհատական կալուածները գիւղակամային սեպակահոսութեան յատկացուցին:

Հեղինակը մի առ մի կ'պատմէ Սնդիիոյ մէջ գործաւոր դասուն այն սաստիկ ընդդիմութիւնները, որոնք շատ մը իրադարձութիւններէ վերջը չկրցան արգելել արհեստաւորական միութիւններու (trade-union) կազմութիւնը, որ այսօր կանոնաւոր գործաւորներու մէկ քառորդը համախրած է. ուրիշ երկիրներու մէջ ալ իրարու օգնելու զգացումը փճացնել կարելի եղած չէ, եւ հակառակ ամէն ջանքերու զանազան ձեւերու տակ ընկերակցութիւններ կազմուած են, վերջապէս իրարու օգնելու, իրարու սորվեցնելու, ի մի բան կեանքը օգտակար եւ հաճելի ընելու համար անթիւ անհամար գործակցական միութիւններ կան, որոնց հիմնական բաղձանքը եւ վերջնական նպատակը փոխադարձ օգնութեան գործը դիւրացնել է:

Պ. Քրոպոտքինի հետաքրքրաշարժ հրկասիրութիւնը, որ մարդկային անհատներու կողմէ իրենց սեռակիցներուն դէմ մղուած պայքարի բարբարոսական տեսութեան դէմ պերճախօս բողոք մ'է, ընթերցողը յանկուցիչ եւ միտթարական տպաւորութեան մը տակ կ'ձգէ եւ բացայայտ կերպով կ'ցուցնէ համերաշխութեան եւ փոխադարձ օգնութեան զբաղումները, որոնք ընդառնայ են մարդկային բնութեան մէջ: Բազմաթիւ իրողութիւններ, զորս Հեղինակը ժողոված եւ դասակարգած է, ընթերցողները կատարելապէս կ'համոզեն թէ իրարու օգնելը մարդու անհատական ապահովութեան, ինչպէս նաեւ նիւթական եւ բարոյական առաջընթացութեան աղբիւրն է, եւ այն միտումը որ անհատները համախումբութեան եւ փոխադարձ օգնութեան կ'մղէ, պէտք է որ քաջալերուի, որովհետեւ այդ տես-

սակ յարարերու թիւններու մէջ է որ ամենէն ազնիւ յատկութիւններն ու ձիրքերը կ'զարգանան:

Պ. Քրոպոտքինի գիրքը զրոշմամբ է բարեացակամութեան եւ այլասիրութեան զգացումով, որ ընթերցողին վրայ կ'ախրէ եւ զայն կ'հրապուրէ, եւ պէտք է երախտապարտ ըլլալ գիտնականին, որ իր բոլոր հմտութիւնը եւ անձնական ջանքերն իգործ գրած է մարդկութեան շատ օգտակար եղող գաղափար մը պաշտպանելու համար, ով որ կարգայ Պ. Քրոպոտքինի գիրքը, պիտի բռնէ թէ վերջի տարիներու մէջ հրատարակուած երկասիրութիւններու ընտրելագոյնն է եւ ընթերցումը ամենուին յանձնարարելի: » (1)

Պ. Քրոպոտքին իր բոլոր ուշը եւ ուրույն փոխադարձ օգնութեան օրէնքը ապացուցանելու յատկացուցած ըլլալով թէ եւ հարկ տեսած չէ փոխադարձ պայքարի օրէնքին վրայ աւելի ծանրանալու, բայց երբ նկատողութեան առնուի որ այդ պայքարն ալ բնականի մէջ ո՛չ թէ զիրար փճացնող զոգախնդրութիւն (compétition), այլ պարզ մրցում (émulation) մ'է, որով ամէն անհատ կ'զրգուի անձնականի հետ միասին հանրային զարգացումը ապահովելու եւ ատով փոխադարձ օգնութեան գործը աւելի ընդարձակելու, կրնայ ընդունուիլ որ Հեղինակը այդ համառօտագրութեամբն ալ իր պաշտպանած դատին ո՛րեւէ վնաս մը տուած չէ, ընդհակառակը նորանոր հետազօտութիւններով եւ անուրանալի իրողութիւններով իշայտ բերած է բնական եւ բոնական վիճակ մը, զոր թէ հին եւ թէ նոր իմաստասէրներէն չափեր հիմնովին հաստատած են, եւ ո՛չ ոք կրցած է անոր օգուտները ուրանալ, նոյն իսկ մարդատեացիներն ու վայրենութեան ջատագովներն ալ միասին հաշուելով:

Ռոպէնսօնի պատմութիւնը եթէ ոչ ամբողջութեամբ գէթ մեծ մասամբ երեւակայութեան ծնունդ նկատուելով մէկտեղ կրնայ ամենէն յամառ ընդդիմադիրներն ալ համոզել թէ մարդս իրականի մէջ որչափ կարօտ է միասին ապրելու եւ իրարու օգնելու: Այս է փորձառութեան, զննութեան, բանալարութեան վերջապէս պիտութեան ցոյց տուած արդիւնքը:

Գալով կրօններու, չկայ անոնց մէջ մէկը, որ տիեզերական սիրոյ, զթութեան եւ փոխադարձ օգնութեան պէտքը չհշտող, զգացընող, կամ գէթ ակնարկող պատուէր մը չունենայ, չափազանցութիւն եղած չըլլար երբեք սուր թէ փոխադարձ օգնութեան պարտաւորիչ հանգամանքը ամէն կրօնի համար էական պայման մ'է, նոյն իսկ կարելի է ըսել թէ այդ սկզբունքը ամբողջ կրօնք մ'է, աւելցնելով նաեւ որ Յիսուսի կրօնքն ալ գրեթէ ասոր վրայ հիմնուած է:

(1) *L'entr'aide. Un facteur de l'évolution*, par Pierre Kropotkine. Traduit de l'anglais sur l'édition revue et corrigée par Mme L. Bréal. Un volume de 390 pages. Hachette et Cie, Paris.

Կրօնք մը, որու դաւանանքը Աստուծոյ հայրութենէն եւ մարդերու եղբայրութենէն կ'սկսի, կրօնք մը որ Հայրը սէր կանուանէ եւ զիրար սիրելը նոր պատուէր կ'հուշակէ, կրօնք մը որ զԱստուած բոլոր սիրտով եւ զիրար անձին պէս սիրողներուն կատարեալ փրկութիւն կ'խոստանայ, կրօնք մը որ բարիք ընելու մասին ոչ թէ միայն տարբեր ցեղերու այլ եւ բարի եւ չար անձերու մէջ խտրութիւն չընդունիր, կրօնք մը որ մարդկային անհատի մը ուրիշը ռաւայ (2) անուանելն ու անոր հանդէպ տարբեր վարմունք ունենալը կամ հարկ եղած օգնութիւնը զլանալը մահացու մեղք կը համարի, կրօնք մը որ ամենուն հանդէպ ներողամիտ վարուիլ, փոքրիկներու վրայ զուրգուրալ, տկարներու ձեռք կարկտել, զգաստացող անառակներու վերադարձը սիրով ընդունիլ անկեանքները վերականգնել, ապականեալները մաքրել, բարոյապէս հիւանդները բժշկել նոյն իսկ մեղիները կենդանացնել կ'ընտրէ, վերջապէս կրօնք մը, որ յաւիտեական կեանքն ու երանութիւնը կ'յատկացնէ միմիայն անոնց, որք իրենց արդար վաստակով անօթիին կերակուր տուած, ծարաւին ջուր խմցուցած, մերկը հագցուցած, հիւանդը այցելած, պանդուխտը պատասպարած մէկ, խօսքով իսկական կարօաններուն իրենց կարողութեան չափով ձեռնտու եղած են, այլ եւս հարկ չմնար երկարօրէն բացատրելու թէ այդ կրօնքը փոխադարձ օգնութեան որչափ կարեւորութիւն տուած է:

Եթէ կրօնքը այդ հաստատուն եւ անսասան հիման վրայ ձգուի, եթէ կղերը ասոր բնական շէնքին վրայ քմահաճայ յաւելումներ չընէ, եթէ կրօնի բուն առարկան մոռցուելով նպատակէ դուրս շեղումներ տեղի չունենան, եթէ տեղ տեղ քննութեան եւ պարագաներու համեմատ փոփոխութեան կարօտ ըմբռնումներն ու գաղափարները անձեռնմխելի կերպով չ'նուիրազօրծուին, զիտութիւնը վերջի դարու համեմատութեամբ հսկայական քայլեր առնելով մէկ-

(2) Թական (Մատե. Ե. 22) որ սեմական բառ մ'է, Թէ հին և Թէ նոր ժամանակներու մէջ տարբեր ձեւեր, առումներ և գործածութիւններ ունեցած է. բայց Աւետարանի Թարգմանիչները գրեթէ բոլոր հնդեւրոպական եւ լեզուներու մէջ այդ բառին յիմար նշանակութիւնը նախադասելով և մեկնիչներն ալ մեծաւ մասամբ և քիչ շատ տարակուսանքի մէջ զխաւերապէս այդ իսաստին հետեւելով Յիսուսի քարոզած տիեզերածառը սէրն ու բարձր բարոյականը կարծես Թէ անխալտացուցած եւ մինչդեռ ինչպէս հոգեւոր շխնքեարայէշէնտիեան իր լեզուարանական ծանօթ ուսումնասիրութեան մէջ կ'գրէ Սէյա (ռական) բառը Հրեայք կը գործածէին. երբ ոչ իսրայէլացուք մը դէմ բարկանային և անոր երեսը Թընելով կը թշնամանէին:

Արաբ. բըզգ արմատին: և **բազգա** ձևին մէջ արտայայտուող ստրկական և կախարդական իմաստներն ալ ենթադրելի կուտան Թէ այդ նախատական բառին գործածութեամբ մարդկային սեռին մէջ կ'ըրուէր խտրութիւն մը. որով ռական կարօտութեան մէջ ալ սիրոյ, գթութեան և օգնութեան արժան չէր դատուեր, և շատ հաւանական է որ Աւետարանի մէջ յիշուած (Ղուկ. Ժ. 26-37) քանանեան և զիսացին այդ տարմնութ ուղիորդեան հետեւանքով անտարբեր մնացին խեղճ վիրաւորակի ցաւերուն, մինչդեռ բարի սամարացին տարբեր զգացումով և լայն բնութեամբ զայն խնամեց և զարմանել տուաւ և որով իրաւամբ զովելի և զնահատելի ընծացք մ'ունեցաւ: Ուստի կրնանք բնել որ Քրիստոնէայ հասարակութեան մը անդամներուն ներքին չ'ուրիշ հասարակութեան մը ստորնացուցիչ անուն կամ մականուն տալ և անոր անդամներուն դէմ տարբեր վարմունք ունենալ:

տեղ հազարաւոր տարիներ վերջն ալ կարելի չէ երեւակայել թէ կրօնի հետ վէճ կամ հակառակութիւն պիտի ունենայ. ընդհակառակը միշտ պիտի գտնուի Լամարք մը որ պիտի ըսէ թէ «Աստուծոյ կամքը ամէն տեղ արտայայտուած է բնութեան օրէնքներուն զօր-ծաղրութիւնովը, որովհետեւ այս օրէնքները իրմէ կուգան» եւ զը-րական իմաստասէր մը, ինչպէս Օկիւսթ Գօնթ մը որ պիտի դասա-խօսէ թէ խորին իմաստասիրութիւն մ'է բարոյականը վեր դասել մարդկային բոլոր էութենէ, եւ կրօնասէրներն ալ յօժարութեամբ պիտի ընդունին թէ կրօնի առարկան բարին է, միայն, իրերու եւ ի-րողութիւններու անձանթ առնչութիւնները փնտռել եւ հետզհետէ գտնել գիտութեան կ'պատկանի:

Հակառակ այս ակներեւ. ճշմարտութեան եւ դարձեալ հակառակ այն որոշ պատուէրին, զոր կրօնի Հիմնադիրը քանի քանի անգամ կրկնած է բարիք զործելու անհրաժեշտ պարտաւորութեան վրայ, ցաւալի է որ հին եւ նոր գրեթէ բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներու վարդապետներն ու քարոզիչները իրենց խօսքն ու գիրը մեծաւ մա-սամբ յատկացուցած են բնագանցական ⁽³⁾ ըմբոսնումներու, անիմա-նալի խորհուրդներու, զիրար բանադրել տուող եւ անհաշտ թշնա-մութիւններ արծարծող սին վէճերու, դուանալանական անլուծելի խնդիրներու, անյննելի կամ որ նոյնն եղաւ անվերաբեկի որո-շումներու, քան թէ բարոյական պարզ դասերու, ուր կրօնի պար-զութեան մէջ վսեմը կարտափայլի:

Հոս միջանկեալ կերպով կարելի է ըսել թէ ինչպէս ցեղային նոյն եւ կրօնական եւ զաւանական տարբերութեան տակ մարդիկը

(3) Ապացուցուած է որ բնագանցութիւն (*métaphysique*) բառն անգամ պատ-մական սխալի մը արդիւնքն է եւ հիմնադիրին միտքէն ալ անցած չէր այդ բառը: Այս մասին Բ Ուօրսմ կ'ըսէ թէ ձեռնարկէ ձեռնարկէ ձեռնարկէ Գերարդին պատճառին վրայ տառնչորս հաստկոտոր, որոնց մեծագոյն մասը շատ յարգի նկատ-ուած են, բայց ինք չկրնալով իր կենդանութեանը զանոնք ի մի հաւաքել կամ գտն-գրիքի մը մէջ ամփոփել, իր մանուսէ վերջը, երբ յաջորդէր անոր տմբողջ զոր-ծերը հրապարակ հանել ուզեցին, յիշեալ տառնչորս հաստուածները անոր Ֆիզիքի եւ բնական գիտութեան վրայ արտայայտած ուսումնասիրութիւններէն .. նմիչապէս վերջը գրին եւ գրեցին րաւ՝ մէրա ճիզիֆաւ այսինքն գլնի բնագիտութեան կամ հառէ յետ բանից ի վերայ բնագիտութեան, այս յետայաւել յիշատակու-թիւնը տեղի տուած է աղաւաղեալ անուան մը, այն է մէրաճիզիֆի, զոր վերջին կամ յետագոյց իմաստասէրները կարծեցին թէ Արիստոտել տուած կամ դրած է, եւ ու-րուն մէջ անշատ գիտութեան մը անունը տեսան մինչդեռ իրականին մէջ մենք ինչ որ բնագանցութիւն (մէրաճիզիֆ) կ'անուանենք Արիստոտել զայն կ'որոշորջէր Առաջին կամ հալմական իմաստասիրութիւն (*philosophie première*), որովհետեւ այս գիտութիւնը աշխարհիս գերագոյն պատճառը ուսումնասիրելով բոլոր գիտութիւններու մէջ կարեւորութեան եւ արժանաւորութեան տեսակէտով իրեն առա-ջին կ'ըսէր: Եւ Թերես նպատաւոր պիտի ըլլայ նորէն ընդունիլ առաջին իմաս-տասիրութիւն անուանումը փոխանակ մէրաճիզիֆի, որ պատմական սխալի մը արդիւնքն է եւ այդ անունով ճանչցուած գիտութեան վրայ կրբոս յարձակումներ հրաւիրած է:

այլամերժ կացութեան ենթարկելն ալ շատ անձուկ միտքերու ծընունդ եղած է, մինչդեռ այդ տարբերութիւններն ու բաժանումներն ալ կրնային եւ կրնան տեղեկական սիրոյ եւ վստաղարձ օգնութեան գործը դիւրացնել:

Արքատոտեկ՝ Պլատոնի համաշխարհական (cosmopolite) դադափարներուն դէմ գրելով կրտէթէ մէջ մի հասարակութիւն՝ մարդկային մեծ առաքինութիւններու դպրոցն է, ինչպէս ընտանիքը քաղաքացիական առաքինութիւններու:» ուստի շատ աղէկէ որ բոլոր մարդիկ զիրար իբրեւ եղբայր նկատեն եւ իրարու հետ այդ կերպով վարուին, բայց այդ ընտիր ձեռքը տարածելու ամենէն ապահով միջոցը նախ զիրար իբրեւ մէկ ընտանիքի, մէկ հասարակութեան անդամ կամ իբրեւ քաղաքացի սիրելն է, երբ մէկը այդ պատիկ շրջանակներու մէջ համեմատելիութեան պէտքն զգայ եւ օգուտը տեսնէ, աւտոր համար հեշտին պիտի ըլլայ բոլոր մարդկութեան մէջ համեմատելիութեան կարեւորութիւնը հասկնալ եւ անոր համեմատ գործել: սխալ է կարծելը թէ մին սիրելը միւսը խտելուն մէջ կ'կայանայ, ամենէն մոլին անգամ կրնայ մին սիրել եւ միւսը գէթ յարգել:

Ահա այս կերպով բնութիւնն ու գիտութիւնը պիտի երգակցին կրօնի հետ եւ ամենէն ջերմեւանդ ոգիներն ալ սիրով պիտի ընդունին թէ «բնականը» (գիտական եւ անխառն վիճակին մէջ) գերազայն իմաստասիրականն է:»

ՆԱԶԱՐԷԹ Զ. ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒՍԿԷ՝ ԵՒ ԻՆՉՊԷՍ

ԱՍԵՂԻ ՄԸ ՈՂԻՍԱԿԱՆԸ

Ընտանիքին մէջ շնչահեղձ նեղութեան տեսակ մըն ալ ան էր, որ անուն չունէր թէ եւ, բայց ցաւ ու ցաւ էր շարունակ: Տունին ամբողջութիւնը ակոյայի խոցտուկ ունենար կարծես, անուն մը՝ ես յարմարցնէի վերջապէս:

Բաւական կուշտ կուտէին, ու խմած ջուրներն ալ փոքր իսկ պոգանք մը չպատճառելու համար յստակ ըսել էր: Դեռ այսպէս ջուրին դաւաթն ալ մաքուր: Կար ինչ որ պէտք էր միջնակարգ տընուորի մը համար, ունէին ինչ որ Աստուած կուտար, ու տունին մարդուկն ալ ձեռք անցուցածը իրեններուն հասցնելու վաղվաղ հոգ մը կը պահէր:

Բայց իրաւ է որ զուարթ ոչ մէկը կերեւար: Ամենքն ալ, գրեթէ ամենքն ալ արանջկոտ, խածնող լեզու մը կերկնցնէին միշտ մէկ

կողմ, միշտ այն մէկուն անունին, որ իրենցմէ պիտի ըլլար կամ իրենց մէկ ստուերը զոնէ, որ սակայն անտարբեր այն կոչա, ցաւքընող ակնարկներուն, չուզեց որ մըն ալ քունքերու վրայ ականջ լաւ ընէ՝ ու ինքն ալ լորձուներու փոխարէն մը սրտձալ Դուրսէն մտիկ ընող մը այն տունը յիմարանոց մը պիտի ըսէր, կամ թէ անպատճառ հոն բնակողներուն ամենքն ալ սատանին հետ կը լուսցնեն։ Սատանան զինք հիւրնկալող մը չունենայ ալ, զուրար չի պատկեր վերջապէս։ Զեղի պատմութիւնը հաւա։

Բաղմոցի մամիկէն մինչեւ օրանին պէպին, ինը տասը հոգիներու ամբողջութիւն մըն է։ Գաւառը գեւ մըջիւններու զրացի, անոնց պէս խոնուած ու քով քովի կը բնակին։ Մէկտեղ, տասը հոգի, որոնք ոչխարի բուրգով կամ ոչխար ծնած չըլլալու զգալիութեամբ ամեն մէկը իր անունըին հետ իր հազուատին ու կապելիքին պէտքը ունի, որուն ինչպէս ուրիշ պէտքերու հայթայթելը տուին էրիկ մարդն է ըսինք։ Արհեստաւոր մը, կոշկակար, խղնիքներու կարգին, տունեցիներուն պէտք եղած կոշիկը աւելի շուտ կը բերէ, քանի որ այդ մէկ տեսակին ձեւով կարողը, ինքն է։ Ամուր հերինին հետ ամուր, զիմացիուն տեսակէն ալ կաշի ունի։

Աստուած տուեր է, կուտայ, կապրին։ Մէկ արհեստաւոր ինը տասը հոգի կապրեցնէ։ Տուն բերուած կերպագեղէններու կտորներուն ձեւ տնողը ամեն անգամ ալ տանը կնիկը պիտի ըլլայ բռնականաբար, տափակ խոսք մըն ալ մեզնէ ըսուելու համար։ Վերջինէն սպասուած կամ այն արտունջի սաղարանքներով պահանջուած հրաշքն ալ ան, որ ինք այս կէնձ մայրը, իրեններուն առջեւ, հանած կերակուրներուն չափ պատրաստ, անոնց հաղնիքներուն տեսակները բերէ առջեւին կարուած, կարկանդակ ու հարկաւ քիչ մըն ալ արգուկուած վիճակով։

Մայրը խոհարար, մայրը լուացարար, ու սա անպատճառ գերձակ ալ, որ սակայն մէկ ասեղ ու մէկ խեղձ մասնոց մը ունի միայն։ Այդ չափով իր ճարպիկութեան տեսակը ինչ ներքող ալ ունենայ, չի կրնար ուղածին պէս զորձ տեսնել ու այն ուղծած մամանակին մէջ, զոր յիշելու ատեն, տունեցիներէն ո՛ր եւ է մէկուն առաջին բառը ամենէն առաջ անխիջապիւր կըլլայ։ Զեղքերը մինչեւ եղունգներուն ծայրը խոհանոցի ետիկ ջուրերուն ու ճառարին մէջ խանձոտած ըլլալու օրական ցաւերով, աւելին չիւզն ալ զժուար կրնայ բռնել, ո՛ր ուր մնաց առեղը, որ պողպատ փուշ մըն է, կամ ասկէ ալ դէշ բան մը որուն մէկ ծայրը ձեռքի կտորին խրելու ատեն, միւս ծայրն ալ ինքնին խեղձ կնկան հոգիին կը չուլլուի։

Էրեկը չի նկատեր ասոնք, էրեկը քիչ մը այն փափկախիղճ դէմքերէն է սրտնց ո՛րք ու է մէկուն նկատմամբ գիտենք, թէ էրեկ կընիկ մէկտեղ ճամբորդելու ատեննին կնիկը հետոտն քաղողն է ճամբու բոլոր երկայնքին, գիւրկը պղտիկը ու կանտկն ալ անպատճառ

ծրարիկ մը կապած, էրիկ մարգն ալ անոր առջեւէն, իր ձիուն վըրայ, անկէ քարընկէց մը հեռուն, իր սիկառին ու ճիպոտին ծանրութիւնը միայն կը պահէ իր ձեռքը: Գաւառը շատ ունինք այս կարգի կնամեծար ասպետներէ, մեր կօշկակար դէմքն ալ դնէիք անոնց կարգին, ուր որ պէտք էր: Իր կնկան չարչրկանքները չի տեսներ կառ տեսնել շատ գործին չի դար ըսէք: Ու կնիկն ալ օր մը, երբէք օր մը բան մը չի յայտներ իր զգացածներէն, միշտ այն մտածութիւնով, թէ՛ իր ամուսինին բոլոր այնքան ծանր է արդէն, որ վըրան ասեղի ծանրութեան պէս յաւելումն ալ կապարի անտանելիութիւն մը պիտի աւելցնէ: Տիկինը մայր հինգ վեց աղջիկներու, աղջիկ, բոլորն ալ, աղջիկ, իր խոհանոցի էփթափէն անմիջապէս յետոյ ամեն օր իր կտրին ու կարկտուքին գլուխը միշտ, ուր շատ ալ արագ կը վազէ, բայց ամենեւին ճար չիկայ որ մէկ շունչով գործ աւարտէ: Մէկ ասեղով հոր փորել ու անով այն տուն կար կարել, հեքեաթին աղջկան համար ըսուած է:

Աղջիկներուն չորսը դպրոց կերթան, երկու պղտիկներն ալ տունը մնալով մայրիկին քովերը կը բուռնրունան: Մայրիկին քով բայց ասոնց տուած նեղութեան չափն ալ քիչ չըլլար, երբ իրենց սիրական տիկիններուն հլունով աչքեր մը կպցնել, յարմարցնելու ջանքերուն մէջ, կստիպեն մայրը, ու օրուան մէջ քանի՛ քանի՛ անգամներ, որ ձեռքին ասեղը պահ մըն ալ իրենց յանձնէ, եղածը ասեղ մը, ան ալ աս պղտիկներուն ձեռքը . . .

Մտիկ ըրէք, որ կըսեմ թէ՛ կամաց կամաց մեր պատմութեան բուն իսկ մէջը կը մտնենք:

Ասեղը՝ պղտիկներէն ապշուպուած՝ եթէ չի կոտրի սնապատճառ, բայց անտարակոյս պիտի ձգուի, պիտի կորսուի ան չես գիտեր, ո՛ւր, որ քիչ վերջն ալ ոտքի մը հանդիպած միջադէպ մը լացնել տայ իրենց:

Կը հասկնայիք թէ ի՛նչ կըլլար աս կնկան վարանքը երբ իրկունըն ալ դպրոցէն դարձող աղջիկներուն մէկ կամ միւսը չըլտազգեստի կամ ճաքէթի նոր տարագ մը բերած՝ հայրիկէն ստիպումով պահանջող կըլլայ որ յարմար կտորը հնարաւորէ, մօրմէն ալ պահանջ ու անխուսափելի, որ առաջիկայ հանդէսներուն այն բերուածը կարուածը լինեցած ու ապահովապէս վերջին նորոյթով՝ իրեն յանձնուի:

Գաւառն ալ նորոյթ, ինչո՛ւ չէ, երբ մանուաւնդ այն տեղի աղջկան մէջ ճաշակի աւելը լեցնողը ձիւ աս ինչը ու միւսին այն ինչը կըլլայ, ասղին որո՛ւ հոգ թէ հայր մըն ալ յուսահատ՝ իր միսը կը կրծէ: Ասեղը ուրեմն ձեռնակապն եղած էր աս կնկան, թել ու դերձանն ալ չղթայի պէս մահաւանդ մը իր ոտքերուն: Դուրս չէր կրնար ելլել, դուրսի արեւը բանտարկուածի մը աչքերով կը տեսնէր: Մինչեւ դռան չէմքը չափ շատ, ու ալ ոչ անկէ:

քայլ մը հետու։ Աստուծոյ ալ յաճախ անոր համար որ պղտիկներուն կորսնցուցած ասեղին տեղը հատ մը, եթէ կարելի է, եթէ ա'լ երես մնացեր է, զրացնուհի է մը ուզէ։ Տաւ, ու պղտիկ ալ չէ, ցաւ՝ որ դժուար մօտաւ մըն է այն կերպը, ցաւ՝ որ էրեկը մեծ պէտքեր մը հոգալու փութկոտութիւնովը երկու ասեղ մէկտեղ բերելու անտարբերութիւնը ունի, ցաւ, մամառօք մանաւանդ որ իր դպրոց դացող աղջիկներուն ոչ մէկը կօգնէ իրեն կամ որոնց ամէն օր լացն ալ ան, որ կրսեն թէ՛ զբարարի դասով, զբանաչուի կուրցնող ախտառութիւնով, ոչ միայն ասեղին, իրենց հօրը հերինին խոշոր ծակն անգամ չեն կրնար տեսնել։ Քիչ մը կուրցած կերեւան, շատն ալ անշուշտ ժամանակ չունին։

Մեծ աղջիկը նշաներ են, օժիտի պատրաստութիւն մը, որ մէկ խաթով չպիտի վերջանայ, ցաւին մեծը, որ հիմա ինկուս միտքս։

*
*
*

Նշանուած աղջիկը եւրո պիտի աւարտէ իր ընթացքը, եւր ճիշդ դուրս պիտի գայ իր ուսուցչուհիին խելքին չի պառկած ԶիՄերուն ու ԶինԶինԶերուն մէջէն, աս չէ խղիւրը։ Խնամին իրկուն մը կը հրաւիրուի, որ մէկ-երկու ամիսէն վերջը ըլլուելիք հարսնիքին վրայ խօսին երկու կողմերէ։ Խնամին փափկանկատ մարդ, խնամին բաւական ունեւոր մէկը, զոր դռնելու համար ալ, աղջկայ պէս ապրանքի մը աս առատ ու տարօրինակ ժամանակներուն, քիչ չէին հոգացած։

Խնամին բազմոցին վերի կողմը, առջի վարկեանէն ալ անհանդատութիւն մը զգացեր է, որ ըսելու համար սկիզբէն ամփնալը կը բռնէ կերելի, նախ ղերք կը փոխէ շուտ շուտ, ծունկի կուգայ երբեմն, ու նորէն ծալուած ձեւ մը կառնէ։ Բայց կերելի նորէն անհանգիստ, ու մարդը կայծի մը վրայ ըլլայ կարծես, քիչ մը արձկելով, ցաւածի ճիչ մը յանկարծ, վեր մը կը ցատկէ, ոտքի կը կենայ ու ձեռքը դէպի հակափորը՝ «հոս, ճիշտ հոս պիտի ըլլայ» կըսէ, կրակ մը, կարծ մը, թէ ինչ մը։ Տանտէին ու տիրուհին ու բոլոր տնեցիները որ խնամին պատուելու համար, անոր շուրջը նուշ ու շաքար կը ծամէին բերուրնին, այլայլմէ եղած՝ իրարու երես կը հային, ի՞նչ կար, ի՞նչ էր եղածը, հոն նստած տեղը կայծ կամ կարծիք նշմանող բան մը չիկայ վերջապէս։ Խնամին ըրածն ալ ի՞նչպէս կատակ մտածել։ Մարդը՝ էրէցաւ, էրէցաւ կըսէ ու կեցած տեղին վրայ կարժարի պէս կը պատուքի։ Այս տաղնապին մէջ կօշկակարին կինն է որ շատ աւելի նեղուած ու մատր բերնին՝ ծիծաղ ու խալինք մէկտեղ զսպելու գալարք մը կը ցուցնէ։ Ու աս անոր համար որ եղածէն անդրադարձողը ինքն է միայն։ Պղտիկին ձեռքէն կորսնցուած ասեղը պիտի ըլլայ անպատճառ միտածը խնամին այն տեղին, ուր մարդուն հօգին ալ չի գանուելով մէկտեղ՝ անկարելի է որ ասեղ մը յարդի չի դի մը պէս թեթեւ զգացնէ ցաւը։

Խնամիրն հրամցուածը գէշ պատիւ եղաւ: «Ի՞նչ ընել, էրե՛կ, հարկ հարկինք ջուրը գնաց ու մարդն ալ դեռ զարդած չերեւար, աս ալ ո՞վ սպասէր այսպէս: տունս աւրաւ, կերելի քիչ մը կը չափազանցէ ալ, ասեղ մըն է միտածը»: Էրեկ կնիկ հիւրասրահէն դուրս եկած՝ խն, խոնդ շարժու մտերով, սանկ քիթ քթի տենդոտ փափու սուքներ մը կընեն, դարման մը դարման մը . . . :

Խնամիրն իր մինտէրին վրայ կը դառնայ ու դառնայ սակայն, կտմ մոռցաք եթէ, ճախրակի կարժարի մը պէս կը պատուարի, բերանն ալ նոյն խօսքը նորէն, «նոս անկասկած կարծ մը կտմ այրող սուր փուշ մը մտած ու թա մէջը մտած է»:

Ճիշդ աս ատենն ալ, չէ՞ որ խաղքութեան ինչպէս դժբաղդութեան տեսակը մէկ չպիտի գայ, գուռը կը զարկուի, դրացնին աղջիկը առանց գիտնալու հիւրի մը ներկայութիւնն ու չափը տանախրոջ նեղարտութեան, վարէն ձայն մը երկնցնելով ցորեկին փոխարուած ասեղը կը պահանջէ, «ասեղ՛ը, ասեղ՛ը, իմս էր. պզտիկ էր իմ ձեռքինս էր եւ» Կօշկակարին կնիկը շուտ մը բտկը կիջնէ պահանջատէր խաղջկան խօսք մը հասկցնելու, էրեկն ալ սրպէսզի խնամի հիւրը ձգել հեռանալու, որոշում մը չանցնէ միտքէ, անմիջապէս զրացի սափրիչը, անոր ունեւին, անոր բոլոր գործիքներն ու ճարպիկութիւնը խնամիրն ետեւը կը շարէ որ իսկոյն գործողութիւն մը փորձուի ու խնամիրն փրկուած ըլլայ չարիքէն, միւս կողմէն ինքքն ալ իր տագնապը մոռնայ: Ասեղը շատ կակուղ տեղ մը՝ հանգիստ տեղ մը գտած՝ հեշտ ձեռք չի բերուիլ սակայն, աւելի խստնշտկել տալու համար ալ սափրիչին հետ չեն համաձայնիր, քանի որ աս վերջինն ալ մարդուն այն կողմէն կոշտ աքծան մը սեղմելով ձեռքը ցաւած ակռաներ մը կը քաշքշէ կարծես, խնամիրն չի դիմանար, խնամիրն վերջապէս կը ձգէ, կը հեռանայ անոնցիօրէն նեղօրէն տպաւորութեան մը մէջ ետին անգամ չուզելով նայել, ոչ իսկ մնալ թաւի մը ետեւէն:

Կսպասէ՞ք սակայն, որ ապուշ գէպք մը ինքնին, երկու խնամենեբու բարեկամութիւնը խզելու աստիճան համեմատութիւն առնէ: Ասեղ մը տմուրկեկ կապ մը քակէ՛, մինչ որ մը Աղէքսանդրի պէս մէկը հէնց հանգոյց մը քակելու համար, ուրիշ պողպատի մը պէտքը զգալու տկարութիւնը կուեննար:

Արեւին տակ չեղած, միտքէ չանցած ի՞նչ կար որ չի պատահէր: Տղային տէրը հարանցու աղջիկը տուն բերելու նազեր կընէ, հայրը էսնաֆ մը՝ անարժէք սոսկական մըն է ըսել կուզէ, մէկը՝ որ մինչեւ իր հիւրասրահին անկիւնը ագեղութիւններ ունի, հասարակ իսկ վայելչալարութեան պակասը կայ եղեր անոր պատուասիրելու կերպերուն մէջ: Ինք մինչդեռ քաղաքակիրթ երկիրներէ դարձող մարդ՝ որ կընայ պարծիլ թէ՛ վերադարձին Բարիզ ալ տեսեր է, ասոր էյֆէլը այցելած որուն ծայրն ալ ասեղի ձեւով սուր քիչ մը, հիմա չի

կրնար տանիլ որ կաշիի հոտերով վնդոտած արհեստաւորի մը ասեղին ցաւովը մղմղայ:

Խնդիրը քանտնան կը լսէ. խնդիրը ասեղին սկզբնական շարժառիթովը բոլոր տեղացիները կը լսեն: Գետնէն քարը առնողը բարիզէնիին կողմը կը շիակուի: Իր ապուշ տղային համար հրեշտակի պէս ազջիկի մը, ու գեռ նստելու ալ ընէ, անամօթը, դէշ մարդը . . . : Կօշկակարը հասարակային հոգեբանութեան զարմանալի մէկ նուագին հանդիպած՝ որուն մէջ անիրաւուած անմեղութեան մը վրէժը խտացուած կըլլայ, իր շուրջը անմիջապէս շատ մը համակրողներ կը գտնէ, որոնք երկու բարեկամներ իրարու հետ հաշտեցնելու անկեղծ ֆանք մը կը միացնեն ու շատ չանցած կը յաջողին ալ: Անկէ վերջ երկու կողմէն փութկոտ ու յօժարամիտ պատրաստութիւններ, որ մէկ մէկ քանի շաբաթ ետքը լմնալիքը առօք փառօք հարսնիքը ըլլայ միայն:

Պզտիկ ասեղ մը՝ հաղիւ նշմարելի աչքի տակ, ինչպէս անիկա պա՛մ մը աննշմար մնաց էյֆէլը տեսողին տակ, քիչ կը մնար, քիչ մնաց որ ձեղունէն ինկող գերանի մը ահագնութիւնովը ճզմէր ամենէն աւելի խեղճ աղջնակի մը, որ իր նշանածին սիրովը անքուն գիշերներ անցուցեր էր, հիմա սա՛ անգամ մըն ալ բարեբաղդ՝ որ իր սիրական փեսան իրեն պահուելու համար, իր ծնողքը ան ասեղին այնքան նեղ ծակէն անցնելու ճարպիկութիւնը ունեցան հատնելով ու բարակնալով բոլոր այս դժուորութիւններուն առջեւ, որոնց ծանրութիւնը իրաւ է որ ուղտի մը կռնակն ալ չէր բեռցուեր: Ու դուք արգէն չի կտահեցի՞ք թէ բրածնին ի՞նչ ըլլար:

Կօշկակարն ու կնիկը ան եղածներէն այլ մասնաւոր աչք այն չարածճի սատանայէն, որուն առ անգամ անունն ալ ասեղ է եղեր, շնորհքով վրէժ մը լուծելու համար, պզտիկ զոհողութիւն մը կրնեն, գիւրին համակերպութեան կուգան, որոշելով անմիջապէս որ աղջկան օժիտը խաթ խաթ ուրիշ միջոցով մը կարեն, ու կարեն. լմնցնեն գեռ թրուած մը գետինը չի չորնալու ժամանակի մը մէջ:

Ի՞նչ աղւոր, ի՞նչ հանգիստ, հիմա՛ ինչ ալ հպարտութիւն:

Կօշկակարին կնիկը Սիւնկէրի մը առջեւ նստած՝ հէնց թեթեւ շարժում մը կընէ՝ ձեռքի առանց մատնոցի ու նոյն իսկ առանց դժուարութեան, ու մեքենան պարիկի մը շնորհներուն մէջ, բերանը տրուած կտորները՝ ետեւէ ետեւ անանկ մը աղւոր ու արագ կառնէ իր լիզուին տակ, որ երջանիկ կնկան համբուրելը կը բռնէ համբոյր մը էրկանէն պակսեցնելու համարձակութիւնով: Աս նոյն տատեն պատկերին ան երկու աղջիկներն ալ գիտե՞ք ինչ ըսել կուզեն իրենց այն ժպտուն ու սիրուն քծինքովը «հանդարտութիւն երկրի վրայ, խաղաղութիւն մասնաւոր աչք ընտանիքի մը մէջ երկիրէն յետոյ Սիւնկէրէն ալ կուգայ»:

ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՃԱՄՐՈՐԴԸ

Գիշերուան մէջ խոր ու մըթին
Հէգ ուղեւորն է մոլորեր,
Ու կը դողան մօտն անդունդին
Իր յոգնաբեկ, անուժ քայլեր:

Սիրոյ կայծ մը՝ հոգւոյն թիրախ,
Հեռուն, հեռուն խաւարին մէջ,
Նա կը քալէ, մութ է աւաղ,
Այլ կայծն արթուն, կայծն է անշէջ:

Կը քալէ նա, — ուրկի՞ց ի վեր, —
Բուպիկ, փըշուտ համբաներէն,
Ու կ'արիւնին իր կարէվեր
Ոտքերն յոգնած անհունօրէն:

Ու չը հասած կայծին երբէք
Պիտ' կորսըւի՞ գիշերուան մէջ.
Կասկածն է խոր համբորդին հէգ,
Այլ կայծն՝ արթուն, կայծն է անշէջ:

Պիտի քալէ՛ նա յաւիտեան
Մինչ հուսկ կաթին իր ուժերուն.
Գիշերն ի՞նչ փոյթ, ի՞նչ փոյթ համբան,
Կայծն է անշէջ, կայծն է արթուն:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՀԻՒՄԻՍԱՅԻՆ ՖՌԱՆՍԱՆ

Անհամար ծառեր մէկիկ մէկիկ տնկուած են չափուած հեռաւո-
րութիւններով եւ ուշադիր նայուած քով կարելի է գուշակել թէ
ժիր գիւղացիին հոգածու ձեռքը անպակաս է անոնց արմատներուն
եւ սաղարթներուն վրայէն, խնձորենիի անտառներուն արդիւնա-
բերութեանը մէջ էն կարեւորը խնձորօղին է, որ իր համովը եւ
դոյնովը մեր շիրաին մինակ կարելի է նմանցնել, բայց գերազան-
ցօրէն լաւ պատրաստուած եւ ընտիր ըմպելիք մը, որուն երեսէն

* ՏԷՍ Թ/Լ 26, Երես 633.

հարիւր հաղարհներու տէր, կապոյտ պլուզներով գիւղացիներ ցոյց տուին ինծի Դրու վիլի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ:

Գալվատօսի ծովեզրին երկայնքը նստած միւս գիւղերն ալ շատ քիչ կը տարբերին Դրու վիլէն, իրենց մեծ-քաղաքի երեւոյթին եւ գիւղերու էն կոյս տեսարաններու խառնուրդովը միշտ առաջինը պահելով սակայն աչա մօտ ըլլալու առաւելութիւնը: Մօնէք պէտք է Դրու վիլը ընտրէ իրեն ամառանոց: Ընտրուած Մօնէք պէտք է ռոտելու կարող ըլլայ «Դրու վիլի ամառանոց» թէեւ Մօնէք ատիկա ըսելու համար ստիպուած ըլլայ մինչեւ 10000 ֆր. տալ իւր մէկ սեզօնի վարձք ու աւելի շէք ըլլալու համար յաճախ այդ գումարը կը վճարէ ան հազիւ ամիս մը անցընելու համար Դրու վիլի մէջ:

Ֆռանսացի բարեկամներս, — որոնք բարեբաղդաբար ինծի հետ կը բաժնէին հակակրօնքս Մօնէին անհեթեթ քմահաճոյքներուն զէմ — իրիկուն մը Լըպօտին ցոյց տուին որ օթոմոպիլովը կանցնէր մօտերնուս:

— Ահա Լըպօտին, համաւաւ որ Լըպօտին: Վաղը բոլորովին կը մեկնի Դրու վիլէն եւ ամառանոց գալը ճիշդ տասը շաբաթ օր կը ըլլայ:

Դրու վիլի արեւմտեան կողմը, նոյն աւազուտ երկրին երկայնքը շարուած գիւղերէն պատեցանք Տօվիլ, Պէնըրվիլ, Վիլէր-Սիւս-Մէս, Ուլիադ եւ Գապուրկ, իսկ արեւելքի կողմէն Հէնքըվիլ, Վիլէրվիլ, Վազուլ, Հօնֆլէտ ու մինչեւ Սէնին բերանը: Պատկերը նոյնն է գրեթէ ամեն տեղ: Մեծ քաղաքը եկած նստած է բնութեան գիրկին մէջ: Բարիզը իր ձանձրոյթի օրերուն լքած է Պուլվառներուն եւ կէս-մութ փողոցներուն մթնոլորտը Մանչի եզերքին վրայ հանգչելու եւ Ուկիլանսսին թարմ շունչը ծծելու համար, չմոռնալով սակայն իր էն խնամուած թուալէղին մէջ երեւնալ նոյն իսկ Աւազուտին վրայ:

* * *

Բայց չքեղ վիլաններու, նոր դղեակներու, Բարիզեան դաղինօներու, թատրոններու այդ համախոսումին մէջ լեցուն են նաեւ միջնադարեան զղևակներ, հին մատուռներ, եւ պատմական Ֆռանսայի ձգած շէնքերը ու տեսնալով հին Գաթօնիկ Ֆռանսան որ Մօնէին ճիշդ քովի կապրի գետ իր հին տարազին եւ գլասիք թիւրին հակադրութիւնովը աւելի աչքառու, կզգաս թէ այդ փրկիկած պատերուն, սեւցած կամարներուն տակ կապրի գետ ան, հին Ֆռանսան, Գաթօնիկ Ֆռանսան:

Դրու վիլի կռնակը, Թուղի տփերուն մօտ, անտառներով ծածկուած լեռան մը վրայ, զոր Գանիզի կը կոչեն տեղացիները, միտցած են Լասէյ դղեակին տաքակները, անցորդին յիշեցնելով ասպետական Ֆռանսայի ապրած հէքեաթներէն մէկը: Լուի ԺԴ-ի արքունիքին մէջ Լասէյ Մարքիզը այնչափ կը պարծենայ իր նորմանտա-

կան դղեակին հրաշալիքներովը որ Մօնթանսիէ օրիորդը փափաք կը յայտնէ տեսնալու զայն: Բայց պոյուժիւն չունէր գղեակը, եւ Լա-սէյ մարքիզը երեք ամսուան մէջ չինել կուտայ հաս մը Գանիզի լեռան վրայ ուր կընգունի օրիորդը:

Դղեակին աւերակներէն վար, նոյն լեռանը կողին վրայ, խնձո-րենիներու ետին պահուած են Սէնդ-Արնու եկեղեցիին փլատակ-ները: Իբրեւ ՓԱ՛րզ դարու զորմ լատնք կրնան չահագրգսել հնա-գէտները, բայց երկու աղբիւրներ կան ատոնց քով, Սէն-Գլէս եւ Սէնդ-Արնու, որոնց ուխտի կերթան մինչեւ սյսօր աչքի ցաւ կամ անառակ աղայ ունեցողները:

Դրու վրէն մինչեւ Սէնին բերանը հրանալի ճամբայ մը կայ, Նորմանտիոյ զիւթօզ գեղեցկութիւններէն մէկը: Դարաւոր կաղնի-ներ, հսկայ ուռենիներ, կաղամախներ անոր լայն երեսին վրայ դէմ զիմաց կեցած, զերար կը գրկեն վերը, իրենց սաղարթներուն յաւիտենական կանտնչովը կէս թափանցիկ կամարներ ձեւացնելով:

Մղոններով կերկարի ծառուղին, զոր եզերող ծառերուն տակ բաղեղներու, ծաղիկներու, թուփերու յորդ կոհակներով բարձրացած կանանչ պտտիւր մինակ կրնաս տեսնալ: Հովիտի մը իշխող բարձրաւանդակի մը վրայ կը հասնի ծառուղին, ծառերը կը խմբուին հող անտառ մը ձևացնելով: Ատոր խորը մատուռ մը կայ ՓԱ՛րզ դարու Տաճարական ասպետներէն մնացած, գետնէն մինչեւ տանիքը, մինչեւ վանդակատունին խաչը բաղեղներու վերմակի մը տակ թաղուած: Գահաւանդին եզերքէն, հինգ հարիւր մէթր բարձրութենէ մը Մանչին փրփրոյ կատաղած կոշակները կը տեսնուին վարը ու հե-տեւելով լա՛յն մը փսուած տեսարանին որ իւղաներկի մը բոլոր յատակ ու ճոխ երանդներովը կը պարզուի ոտքերուդ տակ: Աչքդ կանգ կառնէ հովիտի մը հասած տեղը: Անոր առջեւ խորփորուած ծոց մը կա՛ որ արծաթի միակտուր թերթի մը պէս կը ծփայ ծովին վրայ:

Սէնին բերանն է:

Հովիտին դիմացի բլուրները հորիզոնէն մինչեւ ծով կարգ կարգ կուգան եւ ջուրին մէջ կը թաթխեն հրէշային բազուկներ, որոնց վրայ Հավըր կը նստի:

Պէտք է խոստովանիմ որ կեանքիս մէջ քիչ տեսարան վայելած եմ այդ հինգ հարիւր մէթր բարձրութենէն տեսածէս աւելի հա-ղիսաւոր եւ աւելի հրաշագեղ: Ուրիշդա՛սոր, միսթիք բան մը կը սաւառնի կարծես չորջու, անտառին ծառերուն, ուռենիներուն ար-ցունքոտ ճիւղերուն տակ: Քանի մը կառքեր հեռուն կտպանն, եւ ցանցառ այցելուները հօս հոն ցրուած, կղզիացած, ինքնամիտի յափշտակութիւնով կը դիտեն: Ոչ մէկը խօսիլ կը համարձակի, ոչ մէկը բնութեան պերճախօս լուծիւնը խղիւ կուզէ:

Սլիքներու թաւալիլը կը տեսնաս բայց չես լսեր անոնց մունչե-

լը: Հովին յուզումը կզգաս: բայց չուրջ անշարժ կը մնան ծառերը: Հավրը ոգեւորութեան մէջ է: բայց ոչ իսկ աղմուկ մը այդ կողմէն: Զուրերը զգալիօրէն դուրս կը պոսթկան գետաբերանէն: բայց համր է Սէնը, երեսին վրայ՝ օրօրօւող կիսական մշուշ-քողերուն չափ: Բնազդով աչքերդ կը դառնան Տաճարականներու անշուք մատուռին եւ բնական կը գտնաս որ Գաթուիկ Ֆռանսան ուղած ըլլայ ծնրազրուածեան, աղօթքի, վերացումի խորան մը ունենալ հող, անբացատրելիին պաշտանքովը գինովնալու համար:

Ասկէ վար կիջնանք ու կողմնակի ճամբաներէ: զէպի Սէնը առաջանալով կը հասնինք Հօնֆլէօն, Մանչի ծովեզերքին ու թերեւս Ֆռանսաի էն շահեկան նաւահանգիստը պատմութեան տեսակէտով:

Շինուած ԺԱ. րդ. դարուն եւ երկու դար ետքը ամբողթիւններով պաշտպանուած՝ Հօնֆլէօն յաջորդ դարերու ընթացքին մէջ անընդհատ ձեռքէ ձեռք կը խլուի Անգլիացիներու եւ Ֆռանսացիներու դարաւոր կախնիներու միջոցին: 1346ին Անգլիոյ Թագաւորը Էստըրտ Գ. անոր կը տիրէ: 1387ին անոր պարիսպներուն տակ չարաչար պարտուած, 1418ին կրկին Հօնֆլէօնը ձեռք կանցնեն Անգլիացիք ու պահակախումբ մը կը ձգեն հոն, որ 1449ին անձնատուր կը ըլլայ: 1457ին Նորման աղետականներ կը մեկնին անոր ջուրերէն Անգլիա արշաւելու համար: 1684ին 90 ամբողթիւնները վար կառնեն: 1688ին Լուի Ժ.Գ. Տիւքէան ճարտարագէտը կը զրկէ որ հսկայ աւազան մը շինելու կը ձեռնաբէ Հօնֆլէօնի նաւահանգիստին մէջ եւ զայն կաւարտէ 68ին: Այդ աւազանը որ 1725ին աւելի ընդարձակուած է, դեռ կը դորձածուի Մանչի վտանգաւոր ջրախաղացքներու զէմ պաշտպանելով նաւահանգիստը: Զուրը գալ սկսած էր երբ անոր պատերուն վրայ պատեցայ: Խոշոր առագաստանաւեր նոր կորզեր էին իրենց պատեանը տեղմէն, որ հոս ալ Դրուվիլի աւազանին պէս խաւ խաւ լեցուցեր էր յատակը:

Հօնֆլէօն իր կարեւորութիւնը՝ իբրեւ առաջնակարգ նաւահանգիստ կը կորսնցնէ այն թուականէն երբ Անգլիացիք կը տիրեն անոր 28 նաւերուն եւ կը զրաւեն ֆռանսական գաղթավայրերը որոնց հետ յարաբերութեան մէջ էր: Հավրի մեծնալովը կը վճռուի անոր վերջնական անկումը, եւ Հօնֆլէօն գեղակ մըն է հիմա: Բայց իր փառքի օրերուն Ֆռանսայի տուած նաւազներէն զատ աշխարհին տուած է յանդուգն նաւազնացներ, խուզարկուներ եւ նաւապետներ:

Կը կարծուի որ 1503—5 Բօմբէ անկէ մեկնելով խուզարկած ըլլայ Աւստրալիոյ ջուրերը: Յաջորդ տարին նաւապետ Տրնի Պրազիլիոյ եզերքը կը հասնի եւ յետոյ կը գտնայ Թէս — Նէօլը զոր կը զրաւէ Ֆրանսայի անուշտով: Շաբլին նոյն նաւահանգիստէն մեկնելով եւ Հօնֆլէօնը հաւաքելով 1603—7 քանի մը խուզարկութիւններու կառաջնորդէ Գանատայի վրայ, եւ 1608ին կը հիմնէ

Քէպէքը, Հոնֆրէօսցիք զաղթականութեան ճիւղեր ունին՝ դարեր առաջ Ճափաի, Սոււմաթրաի, Թէո-Նէօվի մէջ հաստատուած: Հոս ծնած են վերը յիշուած Բօմիէ տը Կօնըվիլ նաւարկուն, Բիէո Պէր-տըլօ աշխարհագիր եւ նաւապետ զոր 1900ին երանելի հոչակեց Հոմար եկեղեցին. Տուպլէ, Մօթար եւ Համլէն ծովակալները 1771-1852. Լը Բլայ անտեսագէտը 1806. Պուտէն նկարիչը 1824. Ալպէր Սօրէլ պատմագիրը եւ Ալֆօնս Ալէ երգիծաբանը:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ՀԱՆՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԱՆՅԵԱՆ ՈՒ ՆԵՐԿԱՆ

Զ Բ Ա Ղ Մ Ո Ւ Ն Ե

Տեղւոյս հայերը տարազագործութենէ զատ գրէթէ բոլոր մնացեալ ծանօթ արհեստներու մէջ մասնակցութիւն ունին եւ որուն մէջ որ մուտ գտած են, քիչ ժամանակէն առաջնութիւնը զբաւած են, բացի վաճառականութենէն, բայց այդ յաջողութիւնը լոկ մերայնոց ճարպիկութեան վերագրելի չէ, այլ թէ՛ քիչ մ'ալ տեղացի արհեստաւորներու անհոգութեան եւ յառաջդիմակա՛ն ոգւոյ պակասին արդիւնքն է, ինչ որ մերայնոց քով ալ կը պակսի հանդէպ աւելի զօրաւոր մրցակիցներու եւ որուն պիտի ենթարկուին քիչ ժամանակէ, երբ երկաթուղիի ցանցերը չըջապատեն զիրենք եւ գլխական հիմերու վրայ, կարող ալ տոկուն մրցակիցներ ունենան զիմացին:

Գալով վաճառականաց հարկ է երկու դասակարգի բաժնել զանոնք. 1⁰ Եւրոպա. 2⁰ ներսի գաւառները արտածողք ու ներածողք. Եւրոպայէն ներածուածներն են՝ մանած, կտաւ, չուխա, երկաթ, չինական կաշի, իսկ արտածուածները գլխաւորաբար բուրդ եւ քիչ անգամ արմաթ:

Ներսի գաւառներէն ներածուածներն են գլխաւորաբար գխտոր (մազի), խէժ, նուշ, բրինձ, մօրթ, աղիք, ոչխար, մետաքս եւ Սըվազի չըջակայից գուլպայակերպ հիւսուածները, իսկ հոն արտածուածներն են կտաւ, մանած, ապածոյ, չուխա, բամպակեայ, բրդեայ այլ եւ այլ կերպասներ, զանազան մետաղներ եւ գաղթաբերքեր ինչպէս երկաթ, թիթեղ, անագ, ապակի, շաքար, խահուէ, պղպեղք եւ ներկեղէնք, վերջապէս ամէն տեսակ Եւրոպական հրապարակի ապրանքներ, իսկ Հալէպի տեղական ապրանքներէն՝ ընդհանրապէս ամէն տեսակ հիւսուածներ եւ օճառ:

Մեր այս տեղի վաճառականներուն մեծ մասը ընդհանրապէս

արտադրող տարրերէ կազմուած չըլլալուն եւ մեծ մասամբ յանձնակատար — գործակատարի պէս բաներ մը ըլլալնուն՝ տեւական յաջողութեան եւ նշանակելի հարստութեան մը տէր չեն կրնար ըլլալ:

Յիշեալ վաճառականները փոխ-գրերու եւ նոյնիսկ երբեմն տեղական առուծախերով ալ կ'ընողին ռուսական գոհացուցիչ կերպով: Ազատ արհեստից մէջ, ինչպէս բժշկութեան, դեղագործութեան եւ առամնարութեան ճիւղերուն մէջ առաջնութիւնը գրաւած են, իսկ պաշտօնէութեան մէջ, եւ սեղանաւորական Եւրոպական վարչութեանց մէջ հազիւ մէկ երկու պաշտօնեաներ կան, որովհետեւ մերայինք կաթօլիկներու չափ ֆրանսագէտներ չունին:

Լեզու. — Հալէպի այն տարրերն որք եկեղեցիներու ետեւի թաղերը՝ մէկ խօսքով կաթօլիկներու մէջ կը բնակին, հայերէն բընաւ չեն գիտեր, իսկ քաղաքին շուկաներու կամ միջնաքաղաքին կողմը բնակողներու մեծ մասը թէ Արաբերէն եւ թէ Հայերէն կը խօսին, իսկ այն կարծիքը որ կը տիրէ շատերուն քով թէ Հալէպցի Հայերը սոսկ արաբախօս են եւ նոյն իսկ եկեղեցական արարողութիւններն ալ իրբնի թէ արաբերէն լեզուով կը կատարուին, բոլորովին թիւրմացութեան արդիւնք է: միայն այսչափը ճշմարիտ է թէ Եկեղեցիին մէջ աւուր պատշաճի Աւետարանին՝ արաբերէնն ալ կը կարդացուի հայերէնէն յետոյ, սակայն ապագային ալ ասոր ալ պէտքը չմնար, եթէ ամբողջ ներկայ սերունդը Ազգ. Վարժարանաց բովաքէն անցնելու ըլլայ: 7-8 տարիէ ի վեր ազգային վարժարանները յաճախող նորեկուկ Արաբախօս զճլիկներն ոչ միայն Հայերէնը բաւական կը հասկնան ու կը խօսին, ալ թէ գաղափարային ո՛րեւէ խնդիր մը աւելի վերջինով կրնան բացատրել քան առաջինով:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆՆԵՐ

Արական սեւը, հաւատքի եւ եկեղեցասիրութեան մասին ինչպէս գրէթէ ամենուրեք հոս ալ թոյլ է, եւ ի լրումն չարեաց սկեպտիկ հովեր ալ առած է՝ առանց սակայն գիտութեանց ամենատարրական գիտելիքներու վրայ գաղափար մը իսկ կազմած ըլլալու, եւ ատկէ զատ շատ պաղ վերաբերում մը ունի իր պատկանած համայնքին հանդէպ: ներկայ սերունդը գործունէութեան եւ շահագիտութեան կողմանէ նախորդին վրայ երբէք առաւելութիւն մը չունենալով՝ հանդերձ բարքով ալ շատ ինկած է, մասնաւորապէս զառակարգը, իսկ մտաւորապէս ալ՝ անկէ աւելի բարեկարգ վարժարաններ տեսնելուն քիչ մը աւելի լուսամիտ կարելի է համարել, սակայն ներկայ դարուն պահանջմանց ճամբուն մէջ շատ անշանքայլ մը առած է, բայց անկողմնակալօրէն՝ խօսած ըլլալու համար, հարկ է ըսենք թէ զինքը չընկալած յարանուանութեանց տարրերն

ալ հիմնապէս իր վրայ առաւելութիւն մը չունին, թէեւ երեւութապէս այդպէս կարծել տային ինքզինքնին, սակայն եւ անպէս փափաքելի է որ մերայինք զոնէ իրենց նախորդներէն վար չմնային պարկեշտութեան, եկեղեցասիրութեան եւ գործունէութեան մասին:

Իգական Սեռը. — Այս սեռը հոս ալ անհոգ է տանտ/կնութեան եւ տնտեսագիտութեան մասին, սակայն միշտ կողմէն անուրանալի է թէ դպրոց չտեսնող սերունդին վրայ մեծ առաւելութիւններ ունի թէ մտաւորական կարողութեան եւ թէ մայրական պաշտօնի գիտակցութեան մասին, եւ միանգամայն յառաջդիմութեան աւելի ձգտում ունի եթէ չէնք չնոր՝ վարժարաններ ունենայ, որովհետեւ թէ ընդունակ է եւ թէ արական սեռին պէս հացի պայքարը մղելու համար որ յառաջ վարժարանը ձգելով չունան նետուելու կամ ընտանիք մը ապրեցնելու հոգը չունի, եւ ատկէ զատ առիթ ալ չպակսիր տան մէջ եւս լրացնել վարժարանաց թերին: Այս առթիւ չափազանցած չենք ըլլար եթէ ըսենք թէ մեր դպրոցական աղջիկները բազմաթիւ իրենց սեռակից այլ եւ այլ յարանուանութեանց տարբերուն, մտաւորապէս աւելի զարգացած են, սակայն հագուստ կապտի ստի, կենցաղագիտութեան եւ ճաշակի խնդիրներու մէջ տակաւին անոնց աստիճանակից չեն հղած, յարգելով բացառութիւնները:

* * * Յարմարագոյն առիթի մը կը վերապահենք մեր դատողութիւնները եւ հայեացքը տեղւոյս կրթական եւ եկեղեցական վարչական գործերու մասին՝ որոնք պիտի ամբողջացնեն մեր այս համեստ ուսումնասիրութիւնը:

Ա. Մ. ՍԵՒՍՆ

Ի Ն Զ Պ Ե Ս Կ Ը Լ Լ Ա Ն

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ՎԱՐՇՈՒՀԻՆ

HONV SOIT QUI MAL Y PENSE

Ոչ մանչ, ոչ աղջիկ, ոչ կին է ոչ էրիկ մարդ, անգոյն, անորոշ սեռ չունեցող արարած մը՝ բողոքական վարժուէին:

Շոգեշարժ սրունքներ ունի, ոտքեր որ վերջանալ չեն գիտեր, կ'անցնի կը քալէ, միշտ կը վազէ չես գիտեր ինչ բանի ետեւէ: Ամուսնութիւնը արկած մըն է իրեն համար ինչպէս . . . թրանվէյի տակ մնալը:

Մեռեալ ծովին պէս հանդարտ, անխորհուրդ, տարտամ նայուածքով աչքեր ունի որոնց մէջ ոչինչ կայ սատանայական:

Հրեշտակի պիտի նմանցնէի գինքը, եթէ միտքս չի գար թէ ի՞նչ աննկարագրելի ջերմեանգոլթեամբ . . . բռնկելի կտորներ կը նե-

տէ ներս:

Աղջիկ մը գլխէ հանելու համար գոհարներով չլացնելու եւ աչքերը, Բողոքական վարժուհիին գաւաթ մը թէյ տուր եւ հոգին առ:

Բողոքական վարժուհիին աշխարհագրութիւնը՝ Նիւ-Եօրքի, Խարբերթ, Պարսիզակ, Պայպըլ-Հաուզ, Ռօպէրթ Գօլէճ, Պասմախանէ, Հոմ Սքուլ:

Իրեն համար էրիկ մարդ ըստ ամ արարածը աշխարհք եկած է կիրակի օրերը ժողովարանին մէջ պաւսօ ձայնովը սուրբ երգերու ընկերանալու համար, աօհ !, yes:

Մեր աղջիկները քուսներնուն մէջ կերպահն prince charman մը, մանիֆաթուրայի հարուստ վաճառական մը, օրերային թէնօրը եւ կամ գոնէ իրենց զրացուցն կրտսեր օրդին՝ Բողոքական վարժուհիներու երազներուն մէջ կուգան Մովսէս մարգարէն, Յովնան, Աբրահամ, Իսահակ, Սողոմոն, Դովտ, Յովսէփ գեղեցիկ, Մսթըր Կրին եւ Ճէճիզեան պատուելին:

Մեր աղջիկները իրենց կուրծքին վրայ կը պահեն սիրահարնուն մէկ նամակը, ասոնք Աստուածաշունչի ութերորդ գլխէն վեցերորդ տունէն հատուած մը:

Երբ կ'երգեն կարծես մեռել կ'անցնեն կոր, իսկ երբ ջութակ կը զարնեն եւ կամ զաշնակի մը առջեւ կը նստին . . . մարելիք կուգայ վրայ:

Չես գիտեր ինչէն է որ բողոքական վարժուհիին կարճատես կ'ըլլայ: Առանց ակնոցի վարժուհի մը այնքան հազուագիւտ է որքան առանց եւրոպիացի յոյն սպասուհին:

Բուարա չեն քսուիր, սիրական չեն ունենար, միտ չեն հագնիր, կօշիկնին տիւզ-տապան կըլլայ եւ գլխարկնին անցեալ տարիէն աւելցած է միշտ:

Աղջիկներուն իտէպն է ամուսնութիւնը, Բողոքական վարժուհիինը՝ Salvation Army !:

Ուրիշ քրիստոնեայ եկեղեցիներու զոնէն ներս չեն մտներ, որովհետեւ հոն մերկ մերկ հրեշտակներ կան . . . Shoking !:

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

ՍԱՄՍՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇՈՒՐՉ

Բիզանդիոնի մէջ Նուրիճան Իփէթեան ստորագրութեամբ հետեւեալ հարցումը ուղղուած է սոյն թերթի խմբագրութեան:

«Բիւզանդիոնի մէջ կարգացի թէ «Սամսոնի Ս. Եկեղեցւոյ շինութեան համար պահպանէն 2,000 ոսկի փոխառութիւն ըրած են, եւ տեղական միջոցներով շինութիւնն անկարելի ըլլալուն, հանգանակութիւն ընել որոշած են»: Ներկայիս կը փափաքիմ գիտնալ թէ ազգին սեփականութիւն եղած մէկ կալուածը, զոր ձեռք ձգե-

լու համար մեծ զոհողութիւններ եղած են, գրաւ դնելով 2000 ոսկի փոխառութիւն
ընել ըստ օրինաց ներքի՞ քն. են. են.

Պարոն Իփէքեան սկիզբէն ի վեր անցած զարձածին իրրեւ թէ
բոլորովին անգիտակ, խեղաթիւրելով իրողութիւնը յերկրանքներ
կ'ստեղծէ, տարբեր դոյնի տակ ճշմարտութիւնը սքողել կը տքնի
եւ ոգի ի բռն ճիգեր կը թափէ ճշմարտախօս եւ ուղղամիտ ներկա-
կայացնել ինքզինքը, Ինչո՞ւ համար խնդիրը ուղղակի Ազգ. Պատրի-
արքարան տեղեկագրելու հարկ չտեսներ եւ իրականութեան ան-
տեղեկանքները չփութեցնելու նպատակաւ անհարկի հարցումներ հրա-
տարակելով գոհացում կ'սպասէ:

Ո՞վ պիտի կրնայ պնդել եւ ժխտել թէ՛ ի նպաստ եկեղեցւոյ
վերաշինութեան հաղար քանի հարիւր ոսկի Սամսոնցիներէն կան-
խաւ հանգանակուած սոյն դրամը՝ խնդրոյ առարկայ եղող կէս բա-
ժին պանդոկի գնմանը հատուցուած եւ ֆերրաղի գործողութիւնը,
որ տակաւին կը մնայ նոյն վիճակին մէջ, վերաշինութեան յանձ-
նաժողովոյ 7 անդամներէն 6ին անուանը կատարուած չէր, Արդեօք
ո՞վ պիտի կրնայ ըսել թէ, պանդոկի արժէքն եղող 2700 ոսկին ե-
կեղեցւոյ ի նպաստ հանգանակեալ այս դրամովն ու պանդային 7¹⁰/₁₀
տոկոսով եղած փոխառութիւնովը վճարուած, պանդոկը զբաւի
զբուած, նամանաւանդ գնումը եկեղեցւոյն շինութեանը երբէք ար-
գելք չպիտի ըլլայի կարեւոր կէտը որոշման տակ առնուած չէր

Կարելի՞ է հաստատել թէ այս ամէն գործողութեանց ու տնօրի-
նութեանց ժամանակ յանձնաժողովոյ անդամ ըլլալուն համար
պանդային պարտքը մինչեւ որ չվճարէ ազգը չկրնար պանդոկին
տիրանալ պոռագողը նոյն ինքն Պրն. Իփէկեանը չէր:

Խնդրեմ, ըսէ՛ք ուրեմն, յոյժ զարմանալի չէ՞ պաշտօնի գլուխ
գտնուած ատենը բոլորովին լռելը եւ հիմայ իր խղճահար ոմն հրա-
պարակ իջնելը. Պատճառը որոշ եւ մեկին է, վասն զի պանդայէ
ի վերեւ յիշուած փոխառութիւնը ներկայ յանձնաժողովը ամբողջո-
վին վճարելով նոր վարկ բացած եւ Պրն. Դիտողագիրը պարտակա-
նութենէ ազատելով, պանդոկի ֆերաղի գործողութիւնը առանց
փոփոխելու թողած է նաեւ անոր անուան վրայ ըստ առաջնոյն
անաւանի հոս է երեւակայելի ապօրինութիւնը որ ազգապատկան
պանդոկի մէկ մասը գեռ կը մնայ անհատի մ'անուան վրայ:

Իրաց այս վիճակին մէջ արդի Յանձնաժողովը պաշտօնի դիտակ-
ցութեամբ եւ կատարեալ պարտաճանաչութեամբ, լուրջ եւ բանի-
բուն գործունէութիւնը, անխոնջ աշխատութիւնը ու անվատ յա-
րատեւութիւնը ի գործ դնելով իրենց ովսանն ի գլուխ հանելու,
ժողովրդեան կարեւոր պէտքին գոհացում տալու համար, չար նա-
խանձ գատափետութիւններու կարեւորութիւն չտալով միջեւ իսկ
նիւթական զոհողութիւններ ընելու չափ յառաջ գացած է, որոնց
անվիճելի ապացոյցներն են 7 ⁹/₁₀ տոկոսը՝ 6 ¹/₂ վերածելու յաջողու-

թիւնը, մաս առ մաս գանձելի 2000 ոսկիին յապահովութիւն՝ Ար-
րահամեան, իլերեան, Կիւլպէնկեան եւ Տօնիկեան էֆէնդու, օրի-
նական ստորագրութեամբ պանգայի հանդէպ ըրած երաշխաւ որու-
թիւնը:

Կարծեմ թէ լրջախոհ անհատներու համաձայն պիտի ըլլայ մտա-
ծումս եւ դատողութիւնս երբ ըսեմ թէ, ազգին սոյն կալուածք աս-
տիճան մը վտանգուած կրնայ համարուիլ այն ատեն միայն, որ ժա-
մանակ յիշեալ բարեմիտ անձնաւորութիւնները ամէնքը մէկէն սը-
նանկանան:

Այս առթիւ պատ. ընթերցողաց ուշադրութեանը կը հրաւիրեմ
մէկ մէկ ալ երկու կ'ընէի հետեւեալ պարզ հաշիւը. ի հարկին մաս
առ մաս գանձուելի 2000 ոսկին, զիցուք թէ միանուազ առնուած
է եւ $6\frac{1}{2}\%$ էն պիտի տրուի 130 ոսկի տոկոս, բայց երբ սոյն
պարտքի փոխարէն պանդոկի տարեկան վարձքէն առնուազն 250 ոսկի
զուտ հասոյթ կ'առնուի ու ամբողջը կը յատկացուի պարտքին, չէ՞
մի որ առաջին տարին տոկոսէն զատ 120 ոսկի ալ մայր պարտքին
ի հաշիւ վճարուծ մը տեղի ունեցած պիտի ըլլայ եւ հետզհետէ թէ՛
տոկոսին եւ թէ՛ մայր գումարին որակը նուազելով վճարման քա-
նակը պիտի աւելնայ եւ այդ հաշուով առ առաւելն 7-8 տարուան
մէջ ազգը պիտի ունենայ պանդոկի մը կէս բաժին եւ եկեղեցի մը,
ի նկատի առնելով եւ տարիներու ընթացքին մէջ տեղի ունենալիք
յաջողութիւններն ու նպաստները, ինչպէս այժմ գոյութիւն ունին
չաբաթական վճարմամբ ժողովրդեան զուարթ եւ սիրայօժար
նուէրները:

Սամսոնի եկեղեցւոյն շինութիւնը փութով լրացնել անհրաժեշտ
է: Պարոն Իփէքեան եւ իր տեսութիւններուն համակարծիք գըր-
ուածները կ'երեւայ թէ այն ատեն պիտի սթափին եւ զղջան բռնած
ընթացքնուն վրայ, երբ անմեղ հոգիներ զոհ երթան խարխուլ եկե-
ղեցւոյ փլատակին տակ:

Պարոն Իփէքեան լաւ պիտի ընէ երբ պահ մը գլուխը ձեռքե-
րուն մէջ առած եւ խղճի կանթեղին մի քիչ զարթեցուցիչ իւր զը-
րած, խոկայ իր կարծեցեալ ուղղամտութեան վրայ, եւ մտաբերէ
թէ գործը եւ կատարելիք դերը այս անգամ ո՛չ թէ միայն մարդոց,
այլ նաեւ Աստուծոյ հետ ալ է: Միթէ կարելի՞ է հաշտեցնել յոռին
լաւին հետ եւ երկուքը մէկ աչքով նայիլ, մանաւանդ գործը ամ-
լութեան զատպարտելու համար դարձուածքներու դիմել երբ
խնդիրը եկեղեցւոյ մը շինութեան շուրջը կը դառնայ:

Եկեղեցւոյ մը շինութեան եւ պայծառութեան համար սատար
կանդնողներու եւ աշխատողներու վարձատրութիւն ու բաժինը
մաքուր սրտերէ բղխեալ օրհնենքներն են. իսկ հակառակ գտնուող-
ներունը պարզել աւելորդ է:

Լ Ր Ա Ք Ա Ղ

ՄԵՐ ԱՌԱՆԻՔԷՆ

✱ Ամսոյս 22ին հինգշաբթի առաւօտ եկեղեցական արարողութենէն վերջ, զրպարոցական պարզ հանդէս մը կատարուեցաւ Ս. Մեսրոպեան վարժարանի մէջ, Թարգմանչաց տօնին առթիւ:

✱ Գարամաշի վարդանեան վարժարանի տարեկան հարցաքննութիւնները տեղի ունեցան ամսոյս 19-21ին իսկ ամառի բոլոր հանդէսը տեղի ունեցաւ ամսոյս 25ին կիրակի որ կէսօրէն վերջ ժամը 4ին նոյն վարժարանին մէջ:

✱ Անցեալ Թիւով դրած էինք փոստաբան Մեծ. Գրիգոր էֆ. Մանտիկեանի մասին, այժմ կ'տեղեկանանք թէ յիշեալն իր գրասենեակը հաստատած է Գ Սիւքիւսեան Լօբալ վերի յարկ Թիւ 15 սենեկին մէջ:

ՇԵՐԱՄԱՐՈՒԾԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԱԴԷՍ

✱ Ամսոյս 22ին տեղի ունեցաւ շերամարժական ցուցահանդէսի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը կառավարական պալատան սրահներուն մէջ, ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները շերամարժական ցուցահանդէս մը կազմակերպուած էր Առևտրական սենեակներուն շէնքին մէջ, ուր ցուցադրուած էին շերամարժական արուեստին վերաբերեալ զանազան տեսակ նիւթեր: Ներկայ էին տոյն հանդէսին բացի կառավարական բարձրատիման պաշտօնատարներէ նաև օտար և բնիկ անձնաւորութիւններ. նորին Բարձր. Քեամիլ փաշա իր ներկայութեամբ բացաւ մրցանակաբաշխութեան հանդէսը, ուր Ն. Վ. Գեորգ Թորգոմեան էֆէնտի — երկրագործական խորհրդական Արքունի Կալուածոց նախարարութեան և Հանրային պարտուց վարչութեան: Տեսուչ Պրուսայի Շերամարժական վարժարանին որ առաջին անգամ ըլլալով՝ 19- տարիներ տուա՞ր, Բասմէօրեան գրութիւնը ներմուծած է ծախ. Կայսրութեան մէջ: — սկսաւ կարգաւ պատկերասրահ տնտեսներն. որոնք ըստ կարգի կ'օտոնեային Ն. Բարձր Կուսակալին և ձեռքը համբուրելէ վերջ, կ'ընդունէին իրենց ցուցադրած նիւթերու գնահատութեան համեմատ մրցանակները, որոնք մետալներէ, միքրոսքօններէ և հնչուկ գրամէ կ'ըստկանային: Մրցանակներու բաշխումէն վերջ Թորգոմեան էֆէնտի զեղեցիկ բանաստեղծութիւն մ'ըլլաւ մասնաւորապէս ծանրանալով երկրագործ-

ութեան անհամար և բազմաթիւ օգուտներուն վրայ որ երկրին բարգաւաճման և յառաջդիմութեան կ'պատասխանէ: Ապա Բարձր. Քեամիլ փաշա քանի մը խօսքերով փակեց հանդէսը, քաջալերելով ցուցահանդէսին մէջ իրենց արտադրութիւններն ցուցադրողներն և յորդորելով զանոնք որ ամեն ճիշդ Թափէն շերամարժակութեան մէջ, որ այսքան յաջող կազմակերպութեան մը կրցած է բարձրանալ շնորհիւ Ն. Վ. Թորգոմեան էֆէնտիի ուրու կ'յայտնէ իր բարձր գոհունակութիւնը:

✱ Յուշահանդէսի մասնակցողներէ 9 անձ ստացան Ս. Կարգի մրցանակ, որոնցմէ: Առաջին ոսկէ մետալը և 1000 զրշր տրուեցաւ Թէֆէ Բէօյի Կայս, ագաբակէն՝ Կ. Ն. Կիւմիւշեանի, երկրորդը Պուրնապայէ՝ Թր. Էլիզ Աղաճանեանի ու. կեցած մետալ և 800 զրշ. Բ. Կարգի մէջ Կան 4 անձ. Գ. Կարգի մէջ 3 անձ որոնցմէ Յենիկ Պարոնեան Պուրնապայէ արծաթ մետալ և 500 զրշ. ստացաւ, Գ. Կարգի մէջ 1 անձ ժողէֆ Այալեանն իգմիթէ 1 ոսկեցոծ մետալ և 500 զրշ. իսկ շերամարժական մրցանակաւորներն են 16 անձ, որոնցմէ Տիրան Զաքրեան Մաղնիսայէ Յրդ աստիճանին՝ ստացաւ 1 միքրոսքօն և 500 զրշ. և Հաճի Առաքել Մաղնիսայէ 12րդ աստիճանը 300 զրշ. Գ.Ա.Ի.Ա.Ս.Ա.Ս.

✱ Մեր Բերիւք դրսակցէ՞ 1906 Յունիս 12 քաղաքով: — Երկրագործական օւ պատուաւոր ազգայիններէն Մեծ. Լևոն էֆ. Աճէմեան Հայէպի նահանգին Պարսկական Հիւպատոս անունով, ունեցաւ, Աճէմեան էֆէնտի զարգացած և համակրելի անձնաւորութիւն մ'է բարեհամբոյր բնաւորութեամբ և զեղեցիկ արժանիքներով օժտուած որ ընդհանուր յարգանք կը վայելէ թէ բնիկական շրջապատներուն մէջ և թէ վաճառականական աշխարհի մէջ: Սրտագին կը շնորհաւորենք զինքը՝ իր այս պատուաբեր բարձրացումին համար:

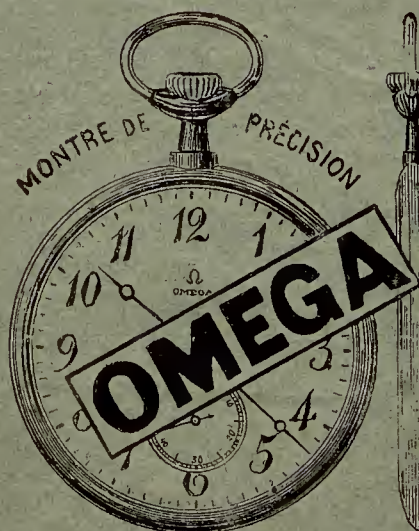
✱ Ճոյնայէ Մեծ. Միհրաւ. էֆէնտի Բիւզանդեան՝ որ տեղւոյս օսմ. պանիսթիին մէջ *chef de portefeuille* ի պաշտօնը կը վարէր, անորէն անուանուած է Այնժապի մէջ նոր հաստատուելիք օսմ պանիսթի մասնաճիւղին: Այսպիսի կարևոր բարձրացում մը ինքնին ապացոյց մ'է յիշեալ էֆէնտիի կարողութեան և արժանիքին: Միհրաւ էֆ. մօտ օրէն կը մեկնի իր նոր պաշտօնատեղին անձամբ բաշխուլ և կազմակերպելու այս մասնաճիւղը՝ որ կոչուած է մեծ օգտակարութիւն ունենալ Այնժապի համար: Մեր ինդակցութիւնները նաև Բիւզանդեան էֆէնտիի:

Օ Մ Է Կ Ա

ՏԻԵԶԵՐԱՀՈԶԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ

ԵՐՐՈՊԻՈՅ ԱՄԵՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐԸ

ՀԱՍՏԱՏԵԱՒ 1848ԻՆ

ՕՄԷԿԱ ՈՍԿԻ ԱՐԺԱԹ, ՆԻՔԷԼ,
ՊՈԼՊԱՏ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ
ՕՄԷԿԱ Մեծագոյն ժրջանակ
1900ի Բարիզի ցուցահանդէսէն:

ՕՄԷԿԱ. — Այս ժամացոյցերու
յաակութիւններն են՝

Ճշրապահութիւն, ասկումութիւն
և նորոգութեան դիւրին միջոցներ:

ՕՄԷԿԱ Դիւրամատչելի զինքով
ծախուած ժամացոյցերու ամենէն
սքանչելիներն են:

ՕՄԷԿԱ Ամեն ժառու գր-
պանին մէջ գանուելիք միակ ժա-
մացոյցն է այս:

ՕՄԷԿԱ

Անմրցելի, անբաղդատելի միակ ժամացոյցներն են ասոնք:

Դիմել առ միակ ներկայացուցիչն՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Չուխա - Պէգեարէն Թիւ 2 — Իզմիր

Միեւնոյն վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ մեծ մրերք մը ու-
րիշ ամէն տեսակ ժամացոյցներու արանց եւ կիներու համար շորաներ,
գոհարեղէներ, ինչպէս նաեւ ժամագործներու եւ ոսկերիչներու յա-
տուկ ամէն տեսակ գործիքներ:

Յանձնարարութիւնք փութով եւ պատուաւոր կերպով կը կատար-
ուին:

LA POTENTIA

ԼԱ ՔՕՔԻՆՍԻԱ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԹԻ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ

ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՆԵՐԱՑՈՒՄ ԵՐԲԱՅԱՆ ՀՐԱՎԱՐՏԱԿՈՎ

ՀՈՒՄԱՆԻՏԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԱԿԻ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏՍԿ

Դրամագրոյի 1,000,000 Ժրակի

Պահեստ 12,000,000 »

Դրամագրոյի կազմութեան նոր և շահաւոր դրութիւն: Իստ նպատակներ պայմաններ: Ամսական հինգ ֆրանք վճարելի, շատ կարճ ժամանակամիջոցի մը համար միայն: Ամեն կերպ ապահովութիւն ու երաշխիք: Ընկերութեան պանքաներն են. Պանք աը Ֆրանս, Բրէտի Լիօնէ, Քոնթոնար տ'Էսթրոնթ են.:

Ընդհանուր գործակալք Թուրքիոյ

ՕՆՆԻԿ ԵՒ ԸՆԿ.

7 Հիլիս հաս 7 — Կ Պօլիս

GRANDS MAGASINS

DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Բ. ՔՍԷՆՕՔՈՒԼՕ ԵՒ ԸՆԿ.

Չեռնոցներ, ուրմանոցներ, հոտեղէկներ, ձամբորդական պիտոյքներ, ծովոռքաղնիքի քօսքիւմներ, օգիէէ կահկարասիներ ևւն. ևւն.